

”DET JAG GÖR, DET ÄR JAG”

Om köns olika utbildning på teaterhögskolan

av

Cecilia Wernesten

Magisterarbete VT 2005 av Cecilia Wernesten, årskurs 4

Handledare: Ylva Gislén

Examinatorer: Pentti Paavolainen och Staffan Göthe

2005-05-13

TEATERHÖGSKOLAN I MALMÖ
Lunds universitet

INNEHÅLL

Inledning	2
”Jag vill faktiskt att det ska bli lite rättvist i världen...”	4
Enkät	12
Arbetsdagbok	20
Som avslutning...	34

INLEDNING

Vi hör ofta att vi har kommit långt i jämställdhetsfrågan i Sverige och på många punkter har vi det också. Men på andra kan man tro att vi fortfarande lever kvar i 1800-talet. Ett exempel är de svenska teaterscenerna. En stor del av pjäserna som spelas på de statliga scenerna runt om i landet är klassiker, pjäser skrivna i början av 1900-talet och innan. Och rollerna blir därefter. Vi vet redan att rollerna för män är fler och större men jag vill istället fokusera på hur rollerna för män resp. kvinnor ser ut. Vilka är deras uttrycksmöjligheter och handlingsutrymme? Hur stora är skillnaderna?

Här på skolan har vi vår grundutbildning under våra två första år och vi arbetar då till största delen med klassiker. Följaktligen spelar vi de roller som är skrivna då, när könsrollerna var mer cementerade än idag och när pjäsförfattarna uteslutande verkar vara män.. Påverkar det oss i vår utbildning och i så fall hur? Är skillnaderna mellan rollerna till och med så stora att män och kvinnor går ut från skolan med olika utbildning?

Tanken föddes när vi under tredje året arbetade med tre grekiska pjäser av Euripides och Sofokles. Jag fick uppgiften att spela Theiresias, den gamle blinde siaren. Jag fick problem med en gång. Jag visste inte hur jag skulle angripa rollen och jag kunde inte arbeta som jag brukade. Jag behövde mycket hjälp och fick det också och tillslut kom jag fram till något jag i alla fall var hyfsat nöjd med. Men händelsen satt kvar och jag började fundera på vad det var som hade gjort det så svårt för mig. Kunde anledningen vara att rollen är skriven för en man? Theiresias är gammal, ful och ganska äcklig men samtidigt är han en av de mäktigaste personerna i samhället. Alla lyssnar på honom och ser upp till honom. Det är en position en kvinnlig rollgestalt nära på aldrig befinner sig i. Hos dem är det antingen eller, ofta ingetdera. Jag fick lov att prova ett utrymme jag aldrig hade haft innan som kvinna på scenen. Eller hade jag inte tagit det? Krävdes det en manlig roll för att locka fram det?

Vad jag vill undersöka i mitt arbete är dels om vi, beroende på rollerna vi får, får olika utbildning. Olika på det sättet att vi genom att träna oss på olika medel med hjälp av rollernas olika medel och mål, sedan också har lättare att endast ta till dessa. Missar vi en halva av vår utbildning? Den halvan det andra könet kan tillgodogöra sig? Dels om det skulle kunna tillföra något, och i så fall vad, att spela roller skrivna för det andra könet utan att för den skull

spela det andra könet. Jag vill genom intervjuer och enkäter ta reda på om detta är något andra också upplevt och hur man på bästa sätt skulle kunna genomföra det. Jag menar inte att detta skulle vara en mall för teater Sverige men kanske för vår utbildning.

Arbetet är uppdelat i tre delar

Egna projekt

”...Jag vill faktiskt att det ska bli lite rättvist i världen...”

I mitt egna projekt ville jag ställa frågan om könens påstådda psykiska olikheter och hur de förväntningar som läggs på oss påverkar oss, både som män och kvinnor. Jag ville också ta upp situationen inom skådespelaryrket där ett sätt att lösa upp gränserna skulle kunna vara att spela roller skrivna för det andra könet.

Enkät

Jag har delat ut en enkät till eleverna och en till lärarna där jag har velat ha svar på frågorna om mina upplevelser delas av andra på skolan och om att byta roller skulle vara av intresse. Jag har sedan intervjuat några studenter på skolan och sammanställer resultaten i arbetet.

Arbetsdagbok

Under arbetet med den andra slutproduktionen, Frankenstein, har jag skrivit en arbetsdagbok där jag fokuserat mer på mig själv och min klass och vilka skillnader/likheter det finns i arbetssättet med produktionen. Arbetar vi olika beroende på kön?

I mitt arbete har jag också med två DVDskivor. Den ena med mitt egna projekt och den andra med scenen som startade alltihop, Theiresias, samt två scener ur Frankenstein (Starkström/Fullkomligt förvandlad och Andersen/Bunge) för att läsaren själv ska kunna se vad jag skriver om.

Om; ”Jag vill faktiskt att det ska bli lite rättvist i världen...”

Under blocket ”Egna projekt” på skolan ville jag göra något som hade med mitt magisterarbete att göra, något som inte bara eleverna och lärarna på skolan kunde ta till sig och relatera till. Enda möjligheten var att skriva något själv och jag började läsa mycket material, allt från böcker om biologism till Nationalencyklopedien. Och efter ett tag började ett manus växa fram. Jag åkte också ut till skolor och pratade med sex- och sjuåringar om killar och tjejer, vad man får och inte får göra och hur det är med deras föräldrar. Jag spelade in deras röster och använde det som en ram till föreställningen. Manuset blev, efter bearbetning, uppdelat i två delar. Den första handlade om de könsroller vi föds in i och fostras till som män och kvinnor och hur svårt och nästan omöjligt det är att komma ur dem. Den inleds av den övertygade biologisten Ann-Britt. Hon föreläser om skillnaderna mellan män och kvinnor med exempel och argument som inte ligger alltför långt bort från verklighetens biologister. Alla citat från diverse böcker är också autentiska. Sedan följer två karaktärer; den äkta mannen och kvinnan som båda trivs sådär i sina roller. Den andra handlade mer om min egen roll som skådespelerska och hur de roller vi får på scen begränsar oss. Jag vill spela Richard III, blir stoppad och får göra Fröken Julie istället. Men också där blir det problem. I stort tycker jag att jag lyckades med det jag ville. Föreställningens koppling till magisterarbetet blev tillslut tydlig och också icke teaterorienterade kunde ta den till sig.

Jag har också bifogat manuset samt en DVD av föreställningen för den som vill se och läsa.

”...Jag vill faktiskt att det ska bli lite rättvist i världen...”

Av Cecilia Wernesten

Barnröster hörs i högtalarna. De pratar om killar och tjejer och om det finns några skillnader mellan könen.

Föreläsaren Ann Britt. Lång kappa ovanpå kläderna. Labbrock? Glasögon. Använder en tavla. Biologibilder.

”Godafton, godafton, godafton.”

Släpar blocket med sig genom publiken och hälsar på alla.

”I kväll ska vi prata om skillnaderna mellan MÄN och KVINNOR. Det är viktigt att man gör distinkta markeringar för att undvika förvirring. Tänk hur jobbigt det skulle bli om vi inte kunde peka på en person och säga Där är en han... eller hon. Anarki. Vi skulle inte veta vilka egenskaper vi skulle tillskriva personen i fråga som vi ju så väl vet idag. Och är man det minsta osäker är det bara att ta till ordboken. I detta fallet Nationalencyklopedien.

(Ev står detta på det första bladet på skrivtavlan, pekar med en pekpinne samtidigt som hon läser)

MAN;

Om vuxen person av hankön i direkt motsats till kvinnor och barn, representerande en särskild kategori av människor.

Ofta om en man i hans erotiska, sexuella förhållande till en kvinna.

Om personer som har de egenskaper (styrka, mod, tapperhet, duglighet, hederlighet, ordhållighet, självständighet, sinnesstyrka) som anses bära finnas hos en man.

KVINNA;

Om vuxen person av honkön i direkt motsats dels till man, dels till barn.

Om kvinna som föremål för mannens erotiska, sexuella intresse.

Om kvinna med särskild tanke på de egenskaper som anses karakteristiska för kvinnan; dels skönhet, mildhet, ömhet, moderlighet, kvinnlighet och dels ombytthet, nyckfullhet, fåfänga, bristande konsekvens och logik o.d.

Ja, det var ju inte så komplicerat.

Också om man ser till de kroppsliga skillnaderna finns ju logiken klart och tydligt:

(Vänder på bladet där det finns anatomiska bilder på en man och en kvinna)

Jag skulle kunna låta bilderna tala för sig själva men jag ska ändå försöka mig på några förtydliganden.

”Kvinnor har bröst och är därför inkapabla att vara rationella, förnuftiga och sansade. Män har inte bröst och kan därför vara alla de sakerna. Däremot försvinner med bröstet förmågan att uttrycka känslor på ett fint och vackert sätt. De hemfaller därför ofta till våld vilket man måste se som männens sätt att uttrycka känslor som kärlek, saknad, ensamhet, sorgsenhet, ilska you name it. Män som utan våld uttrycker dessa känslor fritt är suspekta och vet inte var de hör hemma. Med penis mellan mannens ben följer ökad handlingskraft och beslutsfattande. Män är därför bättre lämpade till ledarskap än kvinnor vars könsorgan är mjukt och vekt. Kvinnor har också mens vilket gör dem lite äckligare än män. Kvinnor är bra på att diska, föda barn, sticka, vara snälla och känna saker. Män är bra på att laga saker, jobba, vara arga och logiska.

Det kan också vara besvärligt att veta hur man ska bete sig mot en person av det andra könet på grund av att vi ju kommer från olika planeter, mars och Venus. Men det finns nu en bra ordbok som kan hjälpa till. **(Visa boken)** Där står det också hur man kan plocka poäng hos det andra könet. Även det är olika eftersom vi ju uppskattar helt olika saker.

Kvinnan kan få poäng hos mannen genom att inte göra något väsen av saken när han kör vilse och svara ja när han ber om något.

Mannen kan få poäng hos kvinnan genom att krama henne fyra gånger om dagen och göra upp en brasa när det är kallt.

Vi ska nu få se två exemplar som följer sitt respektive köns regler. Mycket nöje.

MUSIK; Oh en sån karl

(Tar av kappan. Flanellskjorta, gympadojor och jeans under)

Herman, Göteborgare 36 år

Bär på ett plakat med baksidan vänt mot publiken. Vill vara så mycket man han kan men är lite osäker i det. Vill egentligen få göra typiska ”tjejpgrejer”.

Idag är det förste maj. Jag ska demonstrera. Jag tycker det är viktigt att protesterar mot sånt man tycker e fel. Kämpa för att samhället inte helt ska gå åt helvete. Vet ni vad jag demonstrerar mot, det här! **(vänder plakatet)**. Ner med feminismen! Alltså inte ner med kvinnor då, jag tycker om kvinnor, dom e vackra och så. Utan feminismen. Ner med den! Många tänker inte på att detta e farliga grejer. Då måste man ta det som sin samhällseliga plikt

att påminna dom. Många tänker inte på att vi håller på att försöka ändra det som naturen tycker e bra. Det är inte bra.

Alltså jag fattar inte. Varför ska vi ändra på grejer som funkar? Som har funkade i flera tusen år. Ta grottmänniskorna till exempel. Där var det ordning och reda. Männerna var ute och jagade och skaffade maten. Kvinnorna lagade maten...och födde barn. Båda könen fick göra det dom är bra på och båda grejerna var lika viktiga. Det är jämlikhet! Så har vi det, jag och frugan. Jag tjänar pengarna och hon lagar maten. Hon tjänar i och för sig lite pengar hon också men det e inte så det stör. Det är ändå jag som drar in mest. Vi håller ändå på den gamla ordningen. Och vi trivs. Varför håller en del på och gör sig märkvärdiga och säger att det inte passar dom? Allt man hör är en massa gnäll om vi vill inte göra det och vi vill göra det i stället. Allt som hade behövts var en bestämd föräldrahand tidigare så hade vi sluppit det här. Men det så djävla mycke slappa föräldrar idag. På Svalan tex, dagiset där min lilla tjej går, där var det en liten kille som kom i rosa klänning! Fattar ni! En rosa klänning. Alltså rosa är la fint och så... tycker tjejer, alltså inte jag. Som tur var grep fröknarna in och ringde hem till ungens morsa och sa ifrån på skarpen. Herregud rosa klänning. Det hade aldrig gått på min tid. På min tid var det bättre. När jag var liten tex då lekte jag med tjejer. Jag visste la inte bättre och jag tyckte väl det var skoj liksom. Men sen när jag kom hem och sa att jag ville välja syslöjd i skolan då sa farsan det till mig att ”nu får det vara nog” sa han och så satte han mig i hockeyträning och jag fick inte leka med tjejerna längre. Och jag säger tack farsan! Tack säger jag för vem vet vad det skulle ha blivit av mig annars... Och det här med att vi spelar våra kön. Jag hörde någon som sa så, typ att man föds inte till kvinna, man blir det. Va! Så jävla dumt. Vadå spela våra kön, typ som att spela teater då eller? Teater det är för tjejer och för bögar, sånt håller inte jag på med. Jaha, tack då.

MUSIK; She´s a lady

(Tar av flanellskjortan. Ett rosa linne som visar magen under. Mycket hud)

Sofie, 15 år. En riktigt ”tjejig” tjej. Fnissar och tuggar tuggummi. Har en lightläsk i handen.

Hej. **(Ler och åmar sig mot publiken.)** Vad fina ni är allihop.

Ok, kan du öppna den här? (**Håller fram läskburken mot en man i publiken**) Tack. Guuud, va snällt! Och vad stark du ser ut. Tränar du mycket? Du måste träna jättemycket. En stark och snäll kille, wow! Jag tränar också lite, så att jag ska bli smal.

Ok, mår alla bra? Det är väldigt viktigt för mig att alla gör det. Min omvårdnadskänsla är nämligen medfödd eftersom jag ska bli mamma en dag. Den gör att jag bryr mig mycket om att alla mår bra och min kvinnliga intuition säger mig när någon inte gör det. Att bli mamma är min högsta dröm i livet. Det och att bli VD för ett stort internationellt företag som tillverkar och handlar med mjukvara för PC. Men barnen och familjen kommer såklart först. En riktig kvinna tar hand om sina nära och kära. En hobby är också bra att ha. Min är att shoppa och kanske ibland att prata i telefon. En gång bytte jag en propp hemma men sen kom jag på att det är ju egentligen mannen i husets sak att göra det. Fast just då så fanns det ju ingen man i huset så jag var väl liksom tvungen. Jag tyckte faktiskt att det var lite kul. Men Guuud! Det får ni inte säga till nån för då ser dom sådär på mig som att jag inte är en riktig kvinna. En annan sak ni inte får säga är att jag inte tycker att det är så himla kul att laga mat. Jag måste verkligen jobba på det jag vet. Men allting bara bränner fast hela tiden och jag blir så djävla förbannad! Eller ja...Då blev jag nästan arg. Men riktigt arg blir jag aldrig. Då skulle folk kanske tycka att jag var konstig och lite läskig och inte vilja va med mig mer. Därför är det bäst att le hela tiden så det inte blir några missuppfattningar.

Men gud, här står jag och pratar när ni säkert har mycket viktigare saker att göra. Förlåt att jag tog upp er tid. Hej då och sköt om er allihop. Ni är så himla fina.

VO; ”Men om man skulle vilja göra något som inte går innanför ramen? Något som egentligen hör till det andra könet? Får man det? Kan man det? Eller sitter uppväxten i för hårt? Som uppväxten hos spädbarn där flickan vänds inåt mot kroppen och pojken utåt mot världen, pojkens skrik förutsätts betyda ilska och flickans gråt. Eller den hos dagisbarnen där pojken får nöja sig med korta kommandon medan pedagogen har långa samtal med flickorna. Eller som den i skolan där pojkar ständigt möts av låga förväntningar och flickorna av orimligt höga. Hur gör man om man vill utveckla sig utanför sitt köns förväntade gränser? (Jag ska försöka mig på en monolog av Shakespeare. Rickard III har just friat till och fått ja av Lady Anne som egentligen hatar honom och han är mycket nöjd”)

Försöker börja.

A; Stopp! Glöm inte resten.

Undertiden sminkar jag mig till kille, mustasch, skägg, lindade bröst?, rock och stövlar.

Börjar sedan göra Richard III monologen.

Har någon friat någonsin såhär?
Har någon vunnit någon kvinna så?
Jag har henne, men kastar henne snart.
Otroligt. Mörda hennes man och far –
Och ta henne fast hon var full av hat,
Full av förbannelse och gråtande,
trots liket där som blödde ut sitt hat;
med Gud, och hennes samvete och allt
det övriga emot mig...

Jag; Nej det här går inte. Måste jag ha allt det här på mig?

A; Ja, om du vill göra den monologen måste du det.

Jag; Men de här stövlarna är för stora.

A; Fanns inga i din storlek.

J; Okej

...med Gud, och hennes samvete och allt
det övriga emot mig, inget stöd
från vänner utom fan och falska ögon.
Och få henne ändå, det var en bragd.
Ha!
Nu har hon redan glömt sin ädle prins
Sin Edvard, som jag för tre månar sen
Stack ner i vredesmod vid Tewksbury.
En vackrare och ståtligare ädling,
Så överrikt begåvad av naturen,

Jag; Nej förlåt men jag kan inte. Jag känner mig skitfånig i de här sakerna.

A; Skyll dig själv. Du får egentligen inte göra den rollen ändå. Du är tjej.

J; Ja men det är ju det jag menar. Alla ser ju ändå att jag är tjej. Kan jag inte få göra den som tjej då?

A; Nej. Du har inte de egenskaper som krävs. Det är en roll för män.

J; Men jag tror att jag har det men jag får ju aldrig testa dem!

A: Nu blir du hysterisk igen. Har du mens eller?

J: Jag är inte hysterisk, jag är upprörd och frustrerad.

A: Whatever...

Jag; Jag är inte... Skitsamma. Vad får jag göra då?

Ett bylte slängs in. Jag öppnar det.

J; Vad är det här?

A; Fröken Julie.

J; Fröken Julie?

A; Fröken Julie.

J; Jaha okej

Byter om. Kjol, klackar, korsett? blus

(till publiken) En regissör på dramaten skulle sätta upp Fröken Julie för några år sedan och Julie och Jean var redan klara. När de sedan skulle hitta en Kristin sa han att hon måste vara minst lika snygg som Fröken Julie så man förstod hur svårt det var för Jean att välja. Hoppas jag är tillräckligt snygg för att få honom att välja mig.

Hämtar en docka som är Jean.

”Jag har en dröm som återkommer då och då; och som jag erinrar mig nu. Jag sitter uppklädd på en pelare och ser ingen möjlighet att komma ner; jag svindlar när jag ser ner; och ner måste jag”

A; Vänta. Försök vara lite sexigare. Snyggare. Hon måste få honom att vilja ha henne. Tryck dig mot honom. Mera.

Försöker och fortsätter medan mer regi kommer.

”Och ner måste jag, men jag har inte mod nog att kasta mig ner; jag kan inte hålla mig fast och jag längtar att få falla; men jag faller inte. Och ändå får jag ingen ro förr än jag kommer ner, ingen vila förr än jag kommer ner, ner på marken...”

J; Jag vill inte, jag vill inte göra det här såhär.

A; Hysterisk igen...

J: Jag är inte...

(överröstas av röster som läser upp de kvinnliga och manliga egenskaperna från blocket i början)

Avslut

”Fast riktigt så illa är det ju inte. Eller hur? Kvinnor och män är relativt jämställda idag och alla vet väl att män kan visa känslor och att kvinnor kan vara handlingskraftiga. Att båda könen behöver ömhet och förståelse ibland och kan visa ilska utan att det är farligt. Att det kanske inte är större skillnad psykiskt mellan kvinnor och män än det är mellan män och män eller kvinnor och kvinnor. Alla vet ju det. Eller?”

Barnrösterna på band. Avslutas med ” jag vill faktiskt att det ska vara lite rättvist i världen”

Slut

Inspirationslitteraturlista:

Osten om Osten av Susanne Osten och Helena von Zwigbergk, Alfabeta Bokförlag, 1990

Hjärnsläpp Bang om biologism, Bang förlag, 2002

En riktig kvinna av Sara Arrhenius, Atlas Bokförlag, 1999

Nationalencyklopedien, 1956

ENKÄTEN

Efter jul i år (-05) gav jag alla studenter, och senare också lärarna, på skolan en enkät om hur de upplever skolans utbildning ur jämställdhetssynpunkt. Jag ville ta reda på om fler på skolan haft känslor och tankar som liknade mina och hur de funderar kring det.

Studenterna frågade jag bl.a. om de tycker att alla får samma utbildning oavsett kön, om de upplever att män och kvinnor får olika regi eller instruktioner och bad dem ge exempel. Jag frågade också om de tror att det skulle tillföra något att spela en roll skriven för det andra könet i så fall vad. (Bilaga 1) Enkäten jag gav till lärarna innehöll ung. samma frågor men ur deras perspektiv; om de tror att *de* behandlar studenter olika beroende på kön o.s.v. (Bilaga 2) Jag fick in enkäter av ung hälften av studenterna, d.v.s 22 av 48 och bara sju av dem var från män. Svaren ser också olika ut. Kvinnliga studenter har generellt mer funderingar kring frågan jämställdhet och kanske är det också därför fler av dem som har lämnat in. Det finns också en ganska självklar skillnad mellan årskurserna; fyrorerna som har gått på skolan mycket längre än ettorna har också mycket mer att säga. Därför använder jag mig också mest av citat från de övre klasserna. Från pedagogerna var intresset statistiskt sett större, alla utom två lämnade in. Båda är män.

De svar jag fick in och de intervjuer jag gjorde utifrån enkätsvaren, har jag sedan analyserat. I mars våren -05 hade vi tre genusdagar med div. seminarier, föreläsningar och debatter. Under en av de dagarna hade vi en diskussion där flera viktiga synpunkter som inte fanns med i enkäten kom fram. Den har jag också använt mig av. Analysen presenteras nedan.

Problemet med rollerna

Många, såväl studenter som pedagoger anser inte att män och kvinnor får samma utbildning på skolan och det som ses som den största anledningen är de skrivna rollerna. En kvinnlig student skriver; ”Eftersom det är en praktisk utbildning så utbildas man genom att göra. [...]Och eftersom kvinnor och män i traditionell dramatik gör olika saker, använder olika medel för att uppnå sina mål så övar man sig på olika metoder att angripa en rolls problem vilket gör att det blir lätt för en att välja utstakade ”könsvägar” när man närmar sig en text och på andra hållet att det är svårt att välja det andra könets traditionella vägar.[...]Det jag gör, det

är jag.” Alltså, det jag gör med min kropp och med mitt intellekt formar också bådadera. Vilket gör att jag tillslut blir det jag gör.

Det verkar alltså som att rollerna i sig gör att vi tränar oss på olika saker och därmed kommer vara bättre på de sakerna än andra. Inte på grund av begåvning inom just det området utan av brist på övning i det andra. Grovt förenklat kan man säga att det under en lång tid har ansetts självklart att killar väljer träslöjd och flickor syslöjd i grundskolan och att det därför inte är konstigt att det sedan är kvinnan som syr gardiner och mannen som bygger altanen. Inte heller det har alltid så mycket med deras begåvning inom vissa områden att göra som deras faktiska kunskap och erfarenhet. Vet jag inte hur man hanterar en symaskin kommer gardinerna inte heller bli särskilt snygga.

Framförallt verkar det finnas en grundmurad uppfattning, bland både lärare och studenter, att det är klassikerna som är det största problemet. Det är svårt att hitta kvinnliga roller som har en lika stor utveckling och är lika komplexa som de manliga i de pjäserna och könsrollerna uppfattas som bakåtsträvande och förlegade. En student går så långt som att skriva att hon ”förespråkar framförallt fler moderna pjäser där könsrollerna redan är motsatta.” Enligt min uppfattning stämmer inte det riktigt, det finns ju inget som säger att en dramatiker är genusmedveten bara för att han/hon lever idag men ändå pekas det gång på gång på klassikerna som ett stort problem. Så varför använder vi oss av dem så mycket på skolan? När frågan kom upp under genusedagarna var det mycket spekulerande och gissningar. Studenterna kunde tänka sig att det var för textens skull, för att få träna den teknik som krävs för äldre texter när det gäller Shakespeare och Molière, och naturalismen när det gäller Strindberg och Tjechov. Kanske för att det är ett annat sätt att kommunicera med publiken än moderna texter? Det som var tydligast var att det inte fanns en tydlig motivation från skolans sida gentemot studenterna till varför vi använder vissa texter och inte andra. Det kom också fram en stor frustration över att texterna säger sådant man inte kan stå för ex rasism, homofobi eller en förlegad könsrollssyn. Lärarnas svar var att visst är det mycket för teknikens skull vi arbetar med klassiker men också att en text inte behöver vara förlegad bara för att den är gammal. Att man i exempelvis en shakespearetext kan se att människan lever i strukturer och att de går att förändra men att det finns mycket kvar att jobba med. Jag tror att pedagogen i det här fallet menar att vi genom att belysa strukturer, med ex ”Så tuktas en argbigga” av W.Shakespeare som av många tolkas som kvinnoförtryckande, kan vi få människor att se att den strukturen finns runt dem idag och reagera. En fin tanke men uppenbarligen inget som har

nått fram till eleverna. Att klargöra syften skulle hjälpa mycket i arbetet med såväl klassiker som moderna texter.

Att det hittills nästan bara är kvinnor som har fått prova att spela mansroller och inte tvärtom kan kanske tyckas självklart eftersom de rollerna är så många fler och enligt många så mycket bättre. Men får männen då verkligen prova allt? I lärarnas enkätsvar återkommer ofta svaret att ”målet är att bredda varje student” och ”Strävan ligger ju i att ge varje enskild elev en utvecklande uppgift oberoende av kön.” Om detta är strävan, innebär det då att kvinnliga roller inte är utvecklande uppgifter för männen, men att manliga roller däremot breddar kvinnorna (uppenbarligen bara i vissa fall eftersom bara vissa kvinnor gör manliga roller)? Resultatet av det blir ju en allt större övertygelse av att de kvinnliga rollerna är sämre. Men som en lärare skriver; ”Men man får se upp så att man inte gör kvinnorollerna sämre än vad de är – god dramaturgi, könsmedveten dramaturgi krävs om vi ska spela en stor andel klassiker enligt nuvarande mönster.” Men oavsett det verkar studenterna överlag mycket intresserade av att spela roller för det andra könet. Fördelarna som ses med det är olika. En student skriver; ”För att tydliggöra hur många ”känsliga” val vi gör endast på grund av fördomar. [...] För att inte göra könet så vansinnigt viktigt.”

Och en annan; ”Jag tror jag skulle upptäcka vilka medel jag aldrig använder mig av annars. Och då också få tillgång till de medlen i framtida rolltolkningar.”

En kvinnlig student som redan fått den uppgiften säger att hon i arbetet la märke till allt hon vanligtvis gör på scenen utan att tänka på det. Hon var också tvungen att ”nollställa kroppen” genom att rensa bort tydligt ”kvinnliga” rörelser.

Fördelarna som ses med att arbeta ”könsneutralt” i utdelandet av rollerna verkar dock skilja för män och kvinnor. För tjejernas del är det möjligheten att utveckla sig själv rent skådespelarmässigt, att bredda sig själv och hitta nya uttrycksmöjligheter som lockar. Medan det för männens del ses som en chans att få en ökad förståelse för och inblick i det andra könets arbetsvillkor. En manlig student skriver t.ex. ”Bara att få sitta i en Molierekomedi och hålla tyst medan de andra pratar tror jag skulle ge perspektiv.” Alltså är det ett perspektiv av hur det andra könet har det på scen han tror han skulle få ut av det. En nog så viktig erfarenhet men den skiljer sig från de kvinnliga studenternas förväntningar. En annan manlig student skriver att det som skulle kunna vara nackdelen med att spela en roll skriven för en kvinna är att han får mindre text. Bland männen nämns inga fördelar med rollerna i sig.

Återigen kommer vi här tillbaka till att de kvinnliga rollerna ses som så mycket sämre. Roller som är sämre än de jag spelar idag kommer väl inte kunna bredda mig?

Lärarna är överlag mer tveksamma och framhåller att det är svårt att vända upp och ner på vad en pjäs berättar. Men ofta spelar vi inte hela pjäser i arbetena i tvåan och frågan är om det egentligen är nödvändigt. Är det främst tekniken vi tränar får kanske behovet att berätta något stå tillbaka. Men även här behövs ett förtydligande av vad de olika projekten syftar till. Dessutom krockar kravet på en hel pjäs lite med pedagogernas uppfattningen att varje student bör få göra det som utvecklar honom/henne mest. Det är inte alltid tolv elever hittar de uppgifterna i en och samma pjäs.

En av lärarna skriver dock; "Kanske skulle det medvetandegöra studenterna om vilka alternativ som finns, ens möjligheter. Mitt intryck är nog att den största begränsningen ligger i tolkningen och i självbilden, inte materialet. Just detta kanske skulle bli tydligt då."

Precis det, att göra tydligt för sig själv vilka val man gör på scenen och varför, tror jag absolut är något man skulle kunna få ut av att spela roller för det andra könet. Och det är något som skulle kunna bredda alla studenter, oavsett kön.

Pedagogens inställning till texten

En annan aspekt som är viktig i arbetet med en roll är naturligtvis pedagogens inställning till hur materialet bör spelas och enligt en del studenter uppstår det lätt problem här.

En student skriver; "Det väsentliga för mig skulle inte ha varit att spela en man utan snarare att ha en öppen konstnärlig diskussion hur man ska tolka varje enskild roll som Juliet tex. Kan man tolka, spela Juliet på ett annat sätt än gängse normen? Vad är det vi ska lära oss, "how to play Shakespeare" eller mänskligt beteende som sett olika ut i alla tider. Det bör vi diskutera och ta ställning till. Jag anser inte att roller är konstanta, för i så fall borde vi inte träna oss genom att använda oss av gamla dramer. Ifall vi ska använda oss av Juliet, Frk Julie o.s.v. så måste det finnas utrymme för nytolkning, annars lär vi oss bara att bekräfta/belysa mänskligt beteende enligt gamla traditioner."

En annan student skriver att hon upplevt att "...de kvinnliga rollerna av tradition oftare styrts åt framförallt det vackra och i vissa fall mer passiva hållet. Medan männens roller dragits mer åt det maskulint starka (fysiskt) handlingskraftiga hållet."

Studenterna i dessa fall anser alltså att det inte alls hänger så mycket på dramatiken utan på den aktuella pedagogens sätt att tolka texten. De tycker sig också, i det andra fallet mer än det första, ha blivit styrda in i ett ”kvinnligt” fack som texten i sig inte behöver höra hemma i. Är det så att vi tror oss veta hur synen på män och kvinnor var på den tiden texten skrevs och därför tycker oss vara tvungna att infria den bilden? Hur mycket förutfattade meningar har vi om dessa historiska roller och om hur de ska spelas? Frågan om varför vi spelar klassikerna på skolan, vad vi tränar oss på, kommer också upp igen.

Olika behandling

Det kan också uppstå problem med kommentarer och instruktioner som pedagogerna inte menar något illa med men som i stunden uppfattas som kränkande.

En student skriver angående olika instruktioner att killarna under en rörelselektion uppmanades att ta i lika mycket oavsett om de mötte en tjej eller en kille medan tjejerna ombads att ta emot och känna på kraften som kom. Hur påverkar en sådan antagligen helt oavsiktligt uppdelande instruktion studenterna i längden? Att vi är fysiskt olika och att män oftast är kroppsligt starkare än kvinnor är det ingen som förnekar men ofta verkar det sättas likhetstecken mellan fysisk och psykisk styrka. På frågan om lärarna tror att de behandlar studenter olika beroende på vilket kön de har, svarade flera att de tenderar att vara försiktigare, både fysiskt och psykiskt, med de kvinnliga studenterna än de manliga.

Det finns också exempel på hur regianvisningar kan skapa förvirring. En kvinnlig student fick bl.a. uppmaningen att ”sitta som en kvinna och vara kvinnligt mjuk”. Eftersom hon är kvinna och därför inte vet något annat sätt att sitta på, blev hon mest förvirrad och irriterad på regin. När hon senare tänkte på det kom hon fram till att vad pedagogen antagligen menade var att använda sig av kvinnligheten som ett medel. Detta missförstånd hade inte behövt inträffa om pedagogen mer tydligt klarlagt just det. Men för att kunna använda sig av sådan regi behövs det också en öppen diskussion om vad var och en på skolan uppfattar som kvinnligt och manligt.

Könsneutral undervisning?

För många skulle väl tanken att undervisningen på skolan var helt könsneutral, alla behandlades och undervisades på exakt samma sätt oavsett kön, vara det ultimata. Men skulle det verkligen vara en fördel? En lärare beskriver en stor skillnad i vad tjejer och killar oftast har med sig till musikundervisningen.

”I teorin bör musikundervisningen vara fullständigt jämställd. Men i praktiken finns det en tydlig tradition där mest pojkar har erfarenhet av att ”spela fritt”, ”jamma loss”, ”på gehör” o.s.v medan musicerande flickor oftare spelar notbundet. [...] Det är en utmaning att krympa de könsbundna skillnaderna som kan finnas i det avseendet.”

I det fallet måste man ju arbeta utifrån de förutsättningar olika individer har och resultatet av att undervisa helt könsneutralt skulle antagligen bara förstora problemet. När vi kommer till skolan är vi i princip vuxna och har med oss ett bagage av erfarenheter och förväntningar. Vi vet vad som väntas av det egna könet och av det andra. Ofta är det en omedvetandegjord erfarenhet och skolans uppgift skulle kunna vara att dra fram den i ljuset.

En annan lärare skriver: ”Bland är olika beteenden mot olika människor bra! Att behandla alla lika är inte alltid bra pedagogik.”

I stort kan jag hålla med om det, vi är alla olika människor med olika erfarenheter och olika sätt att arbeta men min fråga är om de olikheterna *alltid* är könsrelaterade. Om man från början förutsätter att tjejer är känsligare och att killar mycket väl kan ta en smäll här och där utan att ta åt sig, och sedan handlar efter det konsekvent, är det mycket möjligt att man kan få ”bevis” för sina antaganden genom gråtande tjejer och tuffa machokillar. Men frågan är vad som framkallat detta?

Jag är väl medveten om att detta ställer oerhörda krav på lärarkåren. Naturligtvis är det lättare att dela in människor i fack och sedan sätta etiketter på facken och det är något vi gör varje dag, hela tiden. Så självklart är det lätt att trilla dit. Men att förutsätta att jag, enbart för att jag är kvinna, i alla avseenden är psykiskt mer lik mina kvinnliga klasskompisar än de manliga är att göra alla en otjänst. Och just eftersom vi är så hårt fostrade av familj och samhälle i bilden av de två motsatta könen (vilket jag verkligen tycker att vi är när vi pratar med spädbarn olika beroende på vilket kön det har) är det ännu viktigare att hela tiden ifrågasätta vårt handlingssätt och tänkande gentemot andra människor.

Medvetenhet

Den mest genomgripande tendensen hos studenterna är ändå en längtan efter en större medvetenhet från skolans sida. Viktiga val görs och har gjorts av pedagoger utan att ta hänsyn till genusaspekten. Under de två första åren på skolan arbetar vi t.ex. mycket med klassiskt material och det är alltid skrivet av män. Ofta diskuteras inte alls alternativen till de vanliga författarna, Molière, Shakespeare och Strindberg. Detta kommer dock inte enbart från pedagogernas sida utan också från studenterna. Man vill få den utbildning som tidigare studenter har fått och ”man kan väl inte gå ut från en svensk teaterhögskola utan att ha fått prova att spela Strindberg?”. Även det mer nyskrivna materialet har i många fall varit skrivet av män och detta har upplevts som omedvetet från skolans sida eftersom det inte heller här har funnits någon diskussion om det. Däremot verkar många tycka att ambitionen till förändring finns där och många, såväl studenter som lärare, är överens om att skolan är i en ”övergångsperiod” där genusaspekten av arbetet på skolan spelar allt större roll. Men också att det arbetet måste bli mer genomgående och inte en ”trendfråga”.

Under mina första två år på skolan funderade jag aldrig över hur de roller vi fick spela var utformade ur genusperspektiv och det är verkligen inget man gratis har med sig. Där måste skolan göra ett aktivt val, är det något som är viktigt för oss eller inte? I en diskussion under genusedagarna i våras (-05) föreslogs det att genusundervisning skulle finnas i läroplanen från början. På samma sätt som vi på den här skolan fostras in i ensemblerörelsetänkandet skulle vi också från början få en grundläggande kunskap och förståelse för genusaspekten. Det verkar ha funnits och finns en uppfattning av att sånt löser sig självt eller genom en liten pratstund. En lärare skriver t.ex. ”Det tydligaste exemplet i ensembleprocessen är att killarna uttrycker sin osäkerhet genom en ”grabbig” jargong i början av utbildningen och tjejerna blir tysta. Efter halva terminen brukar det bli påtagligt och som regel pratar vi om det då.” Som student i en klass med mycket ”grabbig” jargong anser jag att det är för sent, utformningen av gruppen har redan skett. Det var heller inget som diskuterades med hela vår klass utan vi fick på omvägar höra att en pedagog hade pratat med några av killarna om det. Min fråga är; om man vet att detta är ett problem som brukar uppstå varför då inte ta tag i det från början innan det har hunnit etablera sig?

Så hur stort ansvar har skolan då? När de tar in en gästpedagog som inte arbetar enligt skolans pedagogik i övrigt är det då rimligt att det ska ställas krav på genusmedvetenhet? När vår

klass gick i tvåan upplevde vi ett extremt exempel på just det. Under vårt fjärde rollarbete arbetade vi med Tartuffe av Molière och hade då en pedagog utifrån. En av mina klasskompisar skriver så här: "Här har vi som tydligt exempel (NN:s) undervisning där Lennart fick instruktioner som; Orgon är stark och bestämmande, medan jag fick: Marianne är...eh...ung och vacker! Ok då kör vi!" Jag själv fick i det projektet ofta instruktioner som att jag skulle vara "mer kvinnligt livfull" o.s.v. Dessa epitet "kvinnligt" och "manligt" var ord vår pedagog helt enkelt slängde in framför alla slags adjektiv utan någon som helt förklaring av vad han menade att det var.

Självklart är det svårt att kräva av utomstående pedagoger att de ska ha samma inställning som vi i vilka frågor som helst och ibland är kanske syftet just det; att vi ska prova något annat. I det här fallet var det verkligen något helt annorlunda eftersom vår pedagog var från Irak och hade utbildat sig där och i Moskva i Meyerholdttechniken. Han hade alltså med sig en helt annan tradition än vår. Att det blir krockar då är kanske inte så konstigt men det som både min klasskompis och jag i det här fallet saknade från skolans sida var en ordentlig uppföljning av projektet.

Det skulle vara fel av mig att påstå att pedagogerna på skolan har samma inställning till könsrollerna som denne pedagog, det vet jag att de inte har. Så varför togs det inte upp? Varför lät de det bara vara? Problemen under detta projekt var många och rådet vi fick från skolan när vi var som mest arga och irriterade var att "bita ihop och stå ut". Det är många gånger det rådet skulle kunna uttalas. När man står där på scen och ska säga något som får en att vilja krypa ur skinnet. När man känner sig typecastad, igen. Och när det verkar som om de enda roller som finns att tillgå är mammor, horor eller unga och oskuldsfulla flickor.

Eller så kan vi prata om problemen och kanske bli en anings mer medvetna.

ARBETSDAGBOK

Under vår andra slutproduktion, Frankenstein – ur tjänstemännens levnad av Wolfgang Deichsel, skrev jag arbetsdagbok och utgick från frågor som har kommit upp när jag arbetade med enkäten.

Vilka medel används?

Hur löser vi scener? Finns det ett mönster?

Hur arbetar jag medvetet med detta?

Vilka medel använder jag mig helst av?

Hur tas regin emot? Hur ges regin?

Blir det problem med omvända roller?

Tankarna som kom upp i dagboken hade inte enbart med dessa frågor eller ens med projektet i sig att göra men de fungerade ändå som en bas för arbetet. Pjäsen, som regisserades av Henrik Dahl, innehåller ung 60 roller och är en rad scener lagda efter varandra utan någon synbar ordning och runtom de ca 60 rollerna och de 37 scenerna har vi byggt upp ett samhälle av vetenskapsmän som genom scenerna gör experiment med mänskliga försöksobjekt.

Man kan säga att temat i pjäsen är människor som hävdar att de är styrda av något eller någon utifrån. Det kan vara allt från transistorer i tänderna som bör opereras ut, till vågformiga främmande befallningar som endast kan avhjälpas genom en hjälm. Vår läsning av pjäsen innebär att vi ger dem rätt i att de är styrda, men inte av vad de tror. Istället är det det ständigt pågående bruset (reklam på TV, radio och byggnader och information från alla håll och kanter som inte går att värja sig emot) som får karaktärerna i pjäsen att ibland ta till extrema åtgärder. För att det skulle bli någorlunda jämnt mellan könen var vi, som vanligt, tvungna att göra om vissa manliga roller till kvinnor. Mina roller som jag utgår mycket från när jag skriver är;

Frun

Hon finns med i två korta scener. I den första har hon och hennes man hittat en hattask med hjärnsubstans och metalltrådar i och i den andra har mannens ben somnat och hon börjar gråta.

Paulette Geiger

Den här rollen är egentligen en man och i originalmanuset heter scenen Jo och hans pappa. I vår version heter den Johanna och hennes mamma och Paulette är grannfrun som har fått nog av allt oväsen Johanna för med sina radioapparater.

Paulette Geiger

Helsink

Helsink finns med i två scener och är även hon en manlig roll från början. Hon är chef över kriminalkommissarie Lape som är den enda karaktär vi får följa genom hela pjäsen.

Andersen

Andersen är också hon chef och också hon man i originalmanuset. Scenen hon är med i utspelar sig hemma där hon får besök av en av sina anställda; Bunge. Han tror att något styr honom från galaxerna och har en hjälm för att hindra det. Han har också slagit till en kvinna på kontoret för att hon skrattade åt hjälmen och måste därmed göras av med. Andersens uppgift är att få honom att själv vilja bli avskedad.

Bilderna i arbetet är tagna av Anders Matsson

Läsning och kollationering

21 februari måndag

Kollationering. Ingen utdelning av roller än, utan bara genomläsning och analys av pjäsen. Vi pratade mycket om vad texten kan betyda och försökte enas om en tes, något vi vill berätta för

publiken med just den här pjäsen. Det är svårt eftersom den är så fragmentarisk. Den enda röda tråd vi har att följa är kriminalkommissarie Lapes väg från att bestämt hävda ”inga sammanhang där inga finns” till att se att ”allt hänger ihop” och slutligen ge sig på hjärnan över alltihop. Scenerna däremellan har på ytan inget med Lape att göra och vi har redan börjat diskutera sätt att få in honom på fler ställen för att göra historien en anings mer sammanhängande.

22 februari tisdag

Ser nu under genomläsningen att pjäsen, som vid första läsningen såg ut att vara relativt jämnt fördelad mellan män och kvinnor, absolut inte är det! Materialet är ju nutida, inte klassiskt, men det är trots allt skrivet av en man och det märks på samma sätt som man kan säga att det märks att klassiska pjäser är skrivna av män. Männerna är i fokus. Många manliga roller ska göras om till kvinnor och jag hoppas och tror att det kommer att göra det bättre. Tror inte heller att det kommer bli något större problem med överförandet. Många roller är ”könsneutrala”, de har alltså problem som inte är könsrelaterade utan mänskliga.

Rollutdelning och Scenförslag

25 februari fredag

Rollutdelning idag. Det blev problem. Som sagt syns det i rollfördelningen att pjäsen är skriven av en man. Rollerna för män är fler, många fler. Och trots att vi nu har gjort om väldigt många roller är det ändå mest att göra för killarna. Vi pratade om det och försökte hitta fler roller som kunde göras om till kvinnor. Bl.a. var det en roll, Kunden i scenen Självbetjäning, som det pratades hit och dit om. Från början var det Kunden, två kvinnliga expediter och en kvinnlig kund i scenen och anledningen till att den skulle vara svår att göra om var att dels skulle det plötsligt bara bli kvinnor i scenen och dels skulle kunden bli attackerad av kvinnorna och av någon anledning skulle det inte bli lika bra om det inte var en man. Jag var en av de som nog inte trodde att det skulle bli så bra att byta men nu när jag tänker på det känns det helt absurt. Jag kan faktiskt inte ge någon riktig förklaring till varför jag tyckte så. Det slutade i alla fall med att den rollen gick till en tjej men jämnt är det inte i alla fall. Men det är inte kvantiteten som räknas och bla, bla, bla. En av mina kvinnliga klasskompisar suckade bara och sa ”Ibland blir jag så trött på att alltid vilja vara kille”. Jag

håller verkligen med. Däremot kan jag än så länge inte se några kvalitetsskillnader mellan rollerna. De kvinnliga är minst lika intressanta och komplexa som de manliga, skönt. Började också testa lite på golvet med scenerna och göra golvskisser. Jag försökte titta på om det finns olika tillvägagångssätt hos mina manliga och kvinnliga klasskompisar men det är jättesvårt att inte bara känna igen individernas arbetssätt. Det enda lilla jag kunde se idag var nog en tendens till att killarna har lättare att kasta sig ut så här i början. Att skita i om det blir fel eller pinsamt. De har lättare att göra bort sig helt enkelt. Det är absolut något jag behöver jobba med själv. Det behöver inte och kan inte bli "rätt" från början. Undrar om skolan skulle kunna ha gjort något för att förändra det? Kanske genom att arbeta med moment som övar just det, att kasta sig ut, mer medvetet. Delvis gör vi ju det i drömmimprovisationen men utöver det har vi nästan inte improviserat något alls. Det är något som jag själv tycker är jätteläskigt och därför skulle behövt ha arbetat med mer. Den där känslan att man vill att allt ska bli "rätt" första gången hade kanske blivit mindre då. Något som hänger ihop med det, är att tjejerna verkar söka mer bekräftelse hos pedagogen/regissören. Allt det här varierar så klart från person till person men det är ändå en tydlig tendens.

28 februari måndag

Det är fortfarande problem med fördelningen av rollerna. Speciellt hos oss tjejer. Den är inte jämn och det skapar lätt en tråkig stämning där man börjar jämföra replikantal. Alla vill ju synas och höras ordentligt i en slutproduktion. Undrar om problemen ser likadana ut hos killarna, är de lika stora? För fördelningen är absolut inte jämn bland dem heller. Får intrycket av att de går vidare och kan släppa problemet mycket fortare. Är det så och hur kommer det sig i så fall? Det kan ju bero på att man som kille i alla fall alltid har mer än tjejerna. Vi är så vana att få slåss om småsmulorna. Ingen rolig känsla alls.

1 mars tisdag

Började tänka på om det verkligen är så att man söker mer bekräftelse som tjej, eller om vi bara söker den på olika ställen? I vår klass tror jag det är så att killarna hittar sin bekräftelse och uppmärksamhet hos polarna medan vi tjejer söker den mer hos pedagogen. Jag kan nog till och med säga att killarna automatiskt *får* bekräftelse hos varandra - och från oss - de behöver inte söka den, medan det för en tjej inte alltid räcker med kvinnlig bekräftelse. Vi behöver också få den från män. Jättedumt, men det är så vi är uppfostrade. Männen är viktigast och en mans beröm betyder mer än en kvinnas.

2 mars onsdag

Jag ska spela två chefer i den här produktionen, Helsink och Andersen. Två auktoriteter och plötsligt är det jättesvårt. Speciellt nu när man bara går upp och testat helt wild and crazy. Jag vill vara bekväm och trygg och det är jag när jag får spela underdogs. Hmmm. Det kommer jag få jobba ordentligt med.

Finns det skillnader i regin eller hur regin tas emot? Har inte hittat några såna än.

Scenrep

8 mars måndag

Arbetade idag med en scen där jag ska spela chef (Helsink i scenen Starkström/Fullkomligt förvandlad) och fick lite liknande problem som jag hade med Theiresias. Det var jättesvårt att inte glida in i att spela lågstatus, d.v.s. i princip maktlös. Jag antar att det är den rollen som jag trivs bäst i, att den är lättare att ta till när jag känner mig otrygg för den rollen vet jag hur jag ska hantera. Rent kroppsligt blir det problem när jag ska titta min medspelare i ansiktet och jag måste titta upp för att han faktiskt är längre än mig. Men det borde ju inte krävas att jag ska stå på en pall eller att han ligger på knä för att få det att funka. Dessutom är det så att medan jag har lätt att glida neråt på statusstegen har han väldigt lätt för att klättra upp. Min status definieras ju lika mycket av honom som av mig. Vad kan jag göra? Alla de klassiska knepen kan jag ju. Prata långsamt, aldrig höja rösten utan räkna med att alla lyssnar, ta fysiskt stor plats. Måste tänka på det i nästa chefsscen. Tror faktiskt inte att jag har gjort det i något rollarbete förutom grekerna. 1:a; en sjuk hustru till en machoman, 3:e; andra akten av Fröken Julie, alltså den tillintetgjorda kvinnan, 4:e Dorinne, hushållerskan i Tartuffe, 5:e Julias giftscen + Helena, d.v.s. två unga flickor. Nej, inte så mycket högstatus där. Inte så konstigt att jag känner mig mest bekväm med att slå underifrån. Är ganska säker på att det inte bara är sceniskt utan att det är den rollen jag är van att ta socialt. De kvinnoroller jag har spelat innan har visserligen kunnat bli arga och upprörda men det är sällan den ilskan har tagits på allvar av de andra rollerna. Vad gör det med en? Det här kommer bli en utmaning! Är just nu lite besviken över att jag inte har kunnat testa detta mer på skolan. En stor anledning att få spela fler manliga roller!

12 mars fredag

Repade en chefsscen idag igen (Helsinki i scenen Helsinki). Jag märker att jag hela tiden måste kämpa för att inte falla ut i ett ursäktande. För att hålla uppe makten. Hur kommer det sig föresten att så många kvinnor får instruktionen att "här vore det bra om du kanske grät"? Hur ser rollerna egentligen ut i den här pjäsen? Är kvinnorollerna biroller - om än komplexa sådana - och männen huvudkaraktärer? I originalet? Ja, alla återkommande roller är män. I vår version? Till en viss del. Som vanligt är det ju inga män som har fått roller avsedda för kvinnor så maktbalansen behålls i stort sett intakt. På de ställen vi har bytt har det ibland medfört att det nästan, eller bara är kvinnor på scen och helt plötsligt känns det väldigt konstigt. Det är sällan så och om det är så, så handlar dialogen ändå om någon icke närvarande man. Jag är van att antingen vara en minoritet på scen eller också är det jag och en kille. När det är enbart kvinnor på scen blir det plötsligt en "kvinnopjäsa" trots att det inte alls är det det handlar om. Till skillnad från om det bara är män. Då är det plötsligt en pjäs eller scen om människor. Män är normen även där. Kom att tänka på när vi skrev monologer till filmprojektet. Alla tjejer skrev monologer som handlade om en kille och relationen till honom. Killarna skrev mest om sig själva.

Helsinki, Lape och bankchefen Schäfer

21 mars måndag

Blir galen på att jag hela tiden hamnar i bedjandet med Helsinki. Ska nu testa att prata finlandssvenska och det kan nog hjälpa, om inte annat så för att det ligger så långt från mitt privata jag. Hur är det egentligen som kvinnlig chef? Kvinnliga chefer måste vara dubbelt så hårda och det ska till mycket för att en kvinna ska få respekt i manliga positioner. Men att

vara hård som kvinna är inte alltid lika med respekt. Då blir man manhaftig istället och det är nästan lite tragiskt.

Känns ibland lite som ett tillstånd när jag ska spela hård och tuff chef. Jag hittar ett uttryck och liksom fastnar och jag har jättesvårt att nyansera det. Vet inte om det beror på att det ligger långt ifrån mig själv. Samtidigt är det ju lite det Henrik ber om; att vi ska spela bilden av ”den onde chefen” eller ”expiditen”. På Brechtvis. Det är synd bara att vi inte har hunnit arbeta med Brecht på skolan.

Andersen

23 mars onsdag

Repade Andersen/Bunge idag, min andra chefsroll. Där har jag aldrig haft problem med att vilja använda vädjan som medel - mycket tror jag beror det på att min medspelare redan från början, så tydligt la sig under mig. Däremot kom jag på mig själv idag med att vilja lägga till en sexighet i karaktären som inte alls skulle hjälpa scenen utan bara komplicera den ännu mer (och det behövs absolut inte). Började fundera på varför och kom fram till att omedvetet ser jag det som nästan det enda sättet för kvinnor att få makt över män. Jag har bilden av den bossiga, kvinnliga chefen med glasögon, knut i nacken och som tänder på att bestämma över andra (läs män) framför ögonen. Kanske skulle det vara ett gångbart medel – inte mål- om scenen varit mindre komplicerad, men varför? Varför inte låta henne använda bara manipulation genom argumentation nu när jag har chansen? Jag är säkert färgad av att jag vet att scenen från början är skriven för en man och att det därför från författarens sida antagligen inte alls finns några sexuella undertoner invävda bland orden. Skönt faktiskt, att slippa trycka

på att jag är kvinna och min medspelare är man och att det därmed måste finnas sexualitet mellan oss. Gör dock lite ont att erkänna att jag själv använder mig av min sexualitet och att jag är kvinna för att få som jag vill i olika situationer. Det ökar ju inte direkt jämställdheten.

29 mars måndag

Man måste alltid ta med i beräkningen hur det uppfattas av publiken. Det gör det svårare att bryta sig loss från könsrollerna. Det blir som en mer medveten och kanske mer extrem form av hur det är i livet. Där bryr men sig också oftast om hur det man gör uppfattas. Man är rädd för att bli missuppfattad, göra bort sig eller kanske till och med skapa sig ovänner om man hävdar sin rätt till det som egentligen hör till det andra könets domäner. Men i livet kan man välja att strunta i de effekter det får, medan man på scen alltid måste ta publikens reaktioner och uppfattning av scenen med i beräkningen. Stöder det sätt vi spelar detta på det vi vill säga? Så länge det man vill säga inte är just det; bryt könsgränserna!, så är det lätt att man omedvetet stagnerar i de gamla invanda rollerna för att det är det man "vet" att publiken uppfattar "rätt". Det är svårt att kräva av en publik på 100-200 personer att alla ska äga ett par genusglasögon och istället förutsätter man lätt att ingen gör det. Man gör det lätt för sig själv och man gör publiken lite mindre smart. Hur gör man med det?

Det pratas mycket om att vi går på skolan för att bredda oss som konstnärer och jag tror inte att det finns något som breddar oss så mycket som att titta på de mest fastlagda rollerna vi har. Hon och Han.

Vilka medel använder jag mig av och vilka mål har jag i scenerna?

Hattasken; Något slags snärjande som hon sedan måste ge upp. Svårt med en så kort scen.

Hon vill ha hattasken med sig hem, oavsett klet.

Johanna och hennes mamma; (Manlig roll) Ursäktande som övergår i aggression som övergår i våld. En av dessa scener där könsbyten på rollerna har gjort att vi är enbart kvinnor på scen. Kvinnor som dessutom använder våld mot varandra. Där har det också varit skönt att vi inte har gjort våldet till något roligt och lite harmlöst "catfight"-bråk. Det var faktiskt vi själva som ville dra det åt det hållet och Henrik som stoppade. Där ser man vilka fällor man lätt trillar i hur medveten man än är. Målet är tydligt; att få bort Johanna från huset.

Starkström/Fullkomligt förvandlad; (Manlig roll) Otåligt befallande. Men här vill jag ju väldigt gärna falla in i vädjande och uppgivenhet. Börjar faktiskt funka bättre och bättre i takt med att min medspelare blir mer och mer underlägsen. "Undersåtarna gör kungen, slaven gör

sig själv”. Målet går från att vilja få med mig Lape ut ur rummet till att bli av med honom helt.

Benet; Vänlighet och gråt. Svårt att säga vilka medel eftersom jag inte riktigt vet vad det är hon vill innan hon börjar gråta. Att allt ska vara bra tror jag.

Mannen och Frun

Andersen/Bunge; (Manlig roll) Kylighet och beräknande. Hon är helt maktfullkomlig. Målet är att terrorisera honom tills han säger upp sig själv.

Helsinki; (Manlig roll) Som i S/FF med en anings desperation.

Mål; att få Lape att förstå att han gör fel.

Dessa medel och mål skiljer sig överlag mycket från det jag hittills gjort, både på skolan och innan. Jag ser ganska ung och flickaktig ut och tyvärr verkar skolan ibland typecasta oss efter utseende. Borde verkligen inte vara så men exemplen är för många för att det bara ska vara slump. Jag vet att ”branschen” är expert på att placera folk i fack men just därför borde skolan vara en fristad från det.

1 april fredag

Hur är det egentligen med förväntan och självuppfyllelse? Ofta förväntas det ju att småkillar ska vara bråkiga och hårdhänta och att tjejer ska vara små hjälpfröknar på dagis och ofta blir barnen också som vi förväntar oss just för att förväntan finns. Hur blir det då med vår

förväntan på att kvinnliga roller ska vara mindre komplexa och mer stöttande till mansrollerna? Hindrar det oss från att se kvaliteter i de skrivna rollerna som vi genast hade sett i en roll skriven för en man för att vi förväntar oss att de ska finnas där? Hur mycket missar vi i en läsning där vi från början har en färdig syn på hur rollerna förhåller sig till varandra? Bör vi prata om det också?

Det här blir bara mer och mer invecklat för mig. Hur många lager finns det egentligen?

5 april tisdag

Har pratat mycket om pjäsen runt pjäsen, vetenskapsmännen, idag. Vilken inställning har de, blasé eller vampyr, hur mycket man kan röra sig ut och in, varför gör de testen o.s.v. De är ju helt och hållet vår egen skapelse och det finns inget hos dem som vi kan luta oss tillbaka på men de är absolut nödvändiga för att få någon slags ram på pjäsen. Tror aldrig jag har jobbat så med någon text innan. Lite känsla av att skriva själva eftersom vi dessutom ändrar och lägger till en hel del i ursprungstexten.

Genomdrag och slutspurt

6 april onsdag

Har haft ett kaotiskt genomdrag idag. Vi har arbetat mest med övergångar dagarna innan och scenerna har fallit bort lite. Det resulterade i att övergångarna stressades på medan scenerna blev sega och tillbakalutade. Det känns väldigt stressigt nu när det bara är lite drygt två veckor kvar. Har tänkt på regifrågan och har faktiskt inte kunnat se olika tendenser i hur regi ges eller tas emot. Bara individuella skillnader men inte könsmässiga.

10 april söndag

Kom att tänka på nu när jag satt och skrev att vi redan från början när vi kommer in på skolan blir uppdelade i två grupper. I antagningsbrevet står det att vi tjejer ska införskaffa ett par högklackade skor och en lång kjol, killarna ska ha med sig kostymbyxor och kostym Skor. Behövs det verkligen? Anledningen är för att vi ska ha egna kläder att repa i men med det så säger man ju på sätt och vis att det vi tjejer kommer få göra under fyra år är roller som har svårare att röra sig. Långkjol och högklackat är inte det bästa att krypa omkring eller springa i.

12 april tisdag

Har haft ett riktigt jobbigt genomdrag idag. Hackigt och segt.

15 april fredag

Har haft genomdrag idag igen och det kändes mycket bättre än i tisdags. Allt flöt på mycket bättre. Men det är fortfarande långt kvar till den ”riktiga” föreställningen och bara en vecka kvar till premiären. Börjar trivas med Helsink nu, det känns som att en karaktär håller på att växa fram och finlandssvenskan hjälper mig mycket i det. Har inte problem längre med att spela högstatus, men det tog väldigt lång tid att komma fram till ett resultat som känns bra. Förhoppningsvis kommer det inte vara lika problematiskt nästa gång nu när jag har fått testa det. Förhoppningsvis kommer jag också spela sådana roller i framtiden.

Andersen och Bunge

Andersen/Bunge-scenen känns också som att den är på väg till att faktiskt bli riktigt bra. Det var när vi arbetade med övergångarna mellan scenerna som August kom med iden att resten av klassen skulle vara TV-publik och skratta och Åååå på bestämda ställen. Först var jag väldigt tveksam eftersom vi redan har lagt till så mycket yttre omständigheter; börssiffror i högtalarna och på skärmen och tarotkort. Men nu är jag bara glad över det. Det ger både mig

och Christian mer drivkraft och framhäver kampen mellan oss. Så faktiskt gör det bara scenen tydligare. Men i alla fall så känns det som att jag kanske borde jobba med att vara mer öppen för nya förslag och inte fastna bara för att premiären närmar sig.

18 april måndag

Idag skulle vi ha tekniskt genomdrag men det blev mest en trött genomgång av ljudstick som vi inte hann med sist vi hade teknik. Svårt att få sådana genomgångar effektiva, allt tar fruktansvärt lång tid och jag märker hur jag bara blir mer och mer frustrerad. Vi fick musik till slutsången idag också och det är en himla tur att ingen i klassen har några stora svårigheter att lära sig stämmor. Skulle väldigt gärna vilja ha en vecka till att få ihop allt på. Jämfört med Ett Drömspel är vi så sent ute med all teknik i en föreställning som bygger så mycket på just tekniken.

Jag har ingen aning om vad folk kommer tycka om det här heller. Kommer de kunna ta in bilderna och stämningarna eller kommer de bara sitta och störa sig på att de inte förstår eller på att det står en radio på hela första akten? Jag vet inte ens vad jag tycker själv, man blir så otroligt hemmablind efter ett tag och det är lätt att bara se det som inte funkar.

19 april tisdag

Nu mitt i alltihop började det pratas om pausen. Om vi skulle bjuda in publiken till diskussion då och i så fall vilka vi skulle vara då; skådespelarna eller vetenskapsmännen, och vad det skulle säga o.s.v. Orkar inte riktigt. Vet att jag, bara för några dagar sedan, skrev att jag borde jobba med att vara öppen för nytt och inte låsa mig. Men att lägga till en helt ny grej fyra dagar innan premiären när vi inte alls är klara med det vi redan har känns inte kul. Jag är så trött nu och det märks på mitt tålamod med andra. Det är lite spända nerver överallt.

20 april onsdag

Sista dagarna och kaos. Kan inte se att vi behandlar situationen olika beroende på kön. Alla har sina egna sätt att hantera stressen; vissa blir otroligt utåtriktade och flamsiga, andra biter ihop och sluter sig. Och det finns inte heller några tecken kvar på att det skulle vara just killarna som har lättare att kasta sig ut eller göra bort sig längre. När alla med tiden har blivit säkrare och säkrare jämnar den biten ut sig. Det blir lite som strukturen på en antagningsworkshop. Under första veckan syns killarna överlag väldigt mycket mer, kanske just för att det anses traditionellt manligt att höras och kräva mycket utrymme medan tjejerna kollar in läget och försöker hitta sin plats i gruppen. När de sen väl har gjort det andra veckan - och

dessutom fått kicken av att ha gått vidare till fjärde provet – så finns de plötsligt där. Hur många tjejer är det som missas i tredje? Har tänkt en hel del på det där. Finns det något sätt att göra tjejerna mer synliga, sätt att plocka fram andra kvaliteter än de som premieras nu?

21 april torsdag

Har sovit skitdåligt i natt. Jag drömde hela natten att vi hade genomgång och att jag dels inte fattade vad vi pratade om och dels var allt åt helvete fel och måste repas om. Idag är det genrep och mycket tvivel. Inte så mycket på min egen prestation faktiskt, även om det poppar upp ibland också, utan på projektet som helhet.

24 april söndag

Andra föreställning. Premiären i fredags gick jättebra och jag tror att den här föreställningen kommer bli riktigt kul att spela. Det är fortfarande mycket kvar att jobba med och utveckla. Jag är glad att jag i den här produktionen fick chansen att spela så många, från början manliga roller och jag ska fortsätta arbeta med mina högstatusroller och finslipa de problem jag har upptäckt under reptiden. Det jag har upptäckt är väl att i en redan sammansvetsad grupp på tolv individer är skillnaderna inte så stora mellan hur könen jobbar. De olikheter som finns märktes mest i början av repperioden och jämnades sedan ut. Har också hittat mycket i mig själv som jag vet att jag kommer att få kämpa med, kanske resten av mitt yrkesverksamma liv. Önskar att alla kunde få den möjligheten att utveckla sig som jag tycker att jag har fått.

Efteråt

En liten reflektion så här i efterhand. En uppmärksam läsare märker kanske att ung fr.o.m. 18 april slutar reflektionen över genusaspekten av arbetet nästan helt och det handlar istället om stressen inför premiär. Det kanske inte är så märkligt. Det var extremt stressigt och kaotiskt – åtminstone i mitt huvud – den sista veckan med allt som skulle bli klart och provpublik som kom och tittade. Dels är det då inte så lätt att hålla en sak till i huvudet och dels är det svårt att titta kritiskt på något man, lite panikslaget, bara vill ska funka på bästa sätt. Synd då att så många teaterproduktioner görs under extrem stress. Tänkte på Jesper Åvalls magisterarbete från förra året där han frågar sig varför det vi gör på skolan; testar en scen på tio olika sätt och kanske inte ens då bestämmer oss, inte praktiseras ute på teatrarna där allt ska läggas med en

gång. Ibland är det väl ren lathet men ofta tidspress som gör att man "nöjer sig". Om man inte hinner prova olika förslag och inte hinner reflektera över det man gör och vad det säger, hur ska vi då någonsin kunna skapa nydanande föreställningar? Tiden till reflekterandet av vad vi gör på scen behövs så mycket. Jag har i alla fall upptäckt hur viktig den är för mig och jag kommer definitivt fortsätta med det under kommande arbeten.

Som avslutning...

...vill jag säga att det har varit otroligt lärorikt att skriva detta arbete. När jag började trodde jag faktiskt att jag skulle kunna hitta en enkel lösning på problemet olika utbildning för könen. Jag tror fortfarande att utbildningarna är olika men det beror på så mycket mer än rollerna i sig. Ibland känns det som att anledningarna är lika många som det finns människor på skolan. Det är fördomar både mot andra, sitt eget kön och texter. Kommentarer yttrade i största välvilja som slår fel. Lättja eller okunskap som gör att nya grepp i läroplanen inte provas o.s.v. Allt det här gör att problemet inte heller är löst bara genom att låta studenterna spela roller för det andra könet. Jag anser dock fortfarande att det är en väg. En annan skulle vara att se över de texter vi använder, vilka tycker vi är försvarbara och vilka behöver en annan läsning? Naturligtvis önskar jag att det skulle finnas en enkel lösning man kunde tillgripa i varje situation men tyvärr måste nog situationen komma före åtgärden. En sak vill jag ändå trycka på som en mycket viktig nyckel. Medvetenheten! Det är den jag kommer tillbaka till hela tiden. Är man inte ens medveten om att det finns ett problem kommer man aldrig kunna göra något åt det. Det har redan hänt mycket på skolan vad det gäller den. Jag tror t.ex. inte jag skulle fått fullt så många genomtänkta svar på enkäterna för två år sedan, som jag fick nu. Men mycket finns som sagt kvar att göra.

Som jag skrev har mitt arbete lärt mig mycket och detta att så många – inkl. jag själv - har sett på de kvinnliga rollerna som så mycket sämre och att vi kanske därigenom gör dem sämre, väckte många tankar hos mig. Behövs det en statusförhöjning av själva rollerna och hur genomför man i så fall det? En annan sak jag upptäckte i enkäten var en stor klarsynthet och en vilja till förändring som känns väldigt upplyftande när man riskerar att snöa in på bara problemen.

Jag vill också poängtera att jag har utgått mycket från min egen erfarenhet när det gäller rollfördelningen på skolan. Klassikerna är inte så ensidiga och okomplicerade som jag kan få det att låta och naturligtvis finns det starka kvinnoporträtt i dem. Antigone i Antigone av Sofokles är ett exempel av många och här handlar det väl mer om hur man tolkar texten.

Vad gäller mitt eget arbete så är det här ämnet är gigantiskt och jag hade egentligen velat hinna med så mycket mer. Jag hade velat prata med många, många fler, både studenter och

pedagoger, jag hade velat titta på lektioner och kanske till och med haft en workshop. En student hade en intressant ide; ”Det skulle vara spännande som experiment om flera deltog och man jobbade med en text som man inte visste om den var skriven för en man eller kvinna jämfört med om man visste det på förhand. Skulle man behandla texten olika utifrån vad man vet/tror sig veta på förhand?” Hade gärna provat det experimentet men tiden räckte som sagt inte riktigt till. Jag tycker ändå att jag har kommit en bra bit på väg, åtminstone i min egen medvetenhet.

Jag vill också ta tillfället i akt och tacka alla de som bidragit till det här arbetet på olika sätt, inte minst alla inbitna biologister som gett mig bränsle nog att fortsätta. Men mest vill jag tacka min handledare Ylva Gislén och självklart alla som svarade på min inte alltför lätta enkät.

Cecilia 23/5 2005

Bilaga 1

Enkätfrågor till studenterna, januari 2005

1. Hur upplever du din utbildning hittills ur jämställdhetssynpunkt?
2. Får män och kvinnor samma utbildning?
3. Om du tycker att det finns skillnader, hur ser de ut?
4. Kan du uppleva att män och kvinnor får olika regi eller instruktioner på lektionerna?
Ge exempel.
5. Om man ser på scenframställningen, tror du att det kan uppstå skillnader på grund av de roller som kvinnor och män får spela? I så fall vilka?
6. Skulle det tillföra din utbildning något och i så fall vad att få spela en roll skriven för det motsatta könet utan att för den skull spela det motsatta könet?
7. Skulle det kunna medföra nackdelar att göra det?

Bilaga 2

Enkätfrågor till lärarna, februari 2005

1. Hur tycker du utbildningen på skolan är ur jämställdhetssynpunkt?
2. Får män och kvinnor samma utbildning?
3. Om det finns skillnader, hur ser de ut?
4. Tror du att du ibland behandlar elever olika beroende på vilket kön de har? Ge exempel.
5. Om man ser på scenframställningen, tror du att det kan uppstå skillnader beroende på vilka roller kvinnor resp. män får spela?
6. Hur tror du det skulle påverka elevernas utbildning att låta dem spela roller skrivna för det andra könet utan att för den skull spela det andra könet? Skulle det göra någon skillnad?